

**ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Кафедра біології, екології та методик їх навчання

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор заочно-педагогічної роботи

М. Боднар **М. Боднар**

«серпень» 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КРАЄЗНАВСТВО

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

**Освітньо-професійна програма Середня освіта (Біологія та здоров'я людини.
Географія)**

Кременець – 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Краєзнавство» для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Кременець, 2024. 27 с.

Розробник програми:

Бондаренко Т. Є., викладач кафедри біології, екології та методики їх навчання, кандидат педагогічних наук.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри біології, екології та методики їх викладання

Протокол № 1 від „1” серпня 2024 року

Завідувач кафедри

О.В. Кратко

ВСТУП

Програма вивчення вибіркового освітнього компонента «Краєзнавство» складена згідно освітньо-професійної програми Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини).

Робочу програму укладено згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань та компетентностей, якими має опанувати здобувач вищої освіти – майбутній вчитель.

Предметом вивчення освітнього компонента є організація, проведення, обробка та оформлення результатів краєзнавчої роботи.

Краєзнавство – це світний компонент, який розширить знання про краєзнавство як комплексне вивчення краю і громадський рух, про шкільне краєзнавство як одну з важливих його форм, упорядкує знання здобувачів вищої освіти про організаційні форми і основні напрями шкільної краєзнавчої праці учителя та учнів. Його предметом є організаційна й методична діяльність учителя – організатора шкільного краєзнавства.

Програма курсу спрямована на формування системного мислення, поглиблення знань, умінь і навичок краєзнавчої і музейної роботи в закладах загальної середньої освіти. В основу програми курсу покладено базові блоки:

- методичні основи шкільного краєзнавства;
- вивчення змісту шкільних всеукраїнських та регіональних рухів, краєзнавчих експедицій та методики підготовки учнівських краєзнавчих робіт;
- шкільна краєзнавча робота;
- організація шкільного краєзнавчого музею.

Курс Краєзнавство – це ще одна сходинка до пізнання здобувачами вищої освіти рідного краю, реалізації інтересів у вивченні природного навколишнього середовища та історико-культурного надбання України, формування краєзнавчих знань, умінь і навичок, які слід молодим педагогам після закінчення вищого навчального закладу екстраполювати в шкільний освітній простір.

Міждисциплінарні зв'язки: з філософією, педагогікою, психологією, методикою навчання біології та основ здоров'я.

Вивчення освітнього компоненту «Краєзнавство» передбачає розв'язання низки завдань професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: опанування системою знань про мету, завдання, зміст і форми організації краєзнавчої роботи у закладах загальної середньої освіти.

Програма визначає алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Краєзнавство», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: краєзнавство, краєзнавча робота, методи краєзнавчих досліджень, форми краєзнавчої роботи.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3	Спеціальність 014	II, III	II, III
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – 10 год.	Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)	Семестр	
Загальна кількість годин – 120		IV, VI	IV, VI
		Лекції	
		26 год.	4 год.
Тижневих годин для денної форми навчання:	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Практичні	
аудиторних – 3		28 год.	6 год.
самостійної роботи студента – 4	Освітньо-професійна програма Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)	Самостійна робота	
		56 год.	100 год.
		Індивідуальні завдання	
		10 год.	10 год.
		Форма контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 0,45%:0,55%

для заочної форми навчання – 0,08%:0,92%.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни: підготувати здобувача вищої освіти до самостійної краєзнавчої праці в школі, дати знання, уміння і практичні навички здобуття знань про рідний край, про джерела цих знань, способи їх використання, форми організації краєзнавчої діяльності учнів, застосування краєзнавчої інформації на уроках і в позашкільній діяльності; засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів з організації краєзнавчої, пошукової, музейної роботи в школі; здатність проведення занять з вивчення рідного краю на уроках та в гуртковій шкільній і позашкільній освіті, використовуючи сучасні технології навчання; формування загальних, спеціальних, професійних компетентностей, достатніх для ефективного розв'язування стандартних і нестандартних комплексних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах загальної середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Така підготовка витікає з нормативних вимог до організації освітнього процесу.

Завдання:

- розширити знання про краєзнавство як комплексне вивчення краю і громадський рух, про методику краєзнавчої роботи в школі як одну з важливих його форм;
- упорядкувати знання студентів про організаційні форми і основні напрями шкільної краєзнавчої діяльності учителя та учнів;
- ознайомити з положеннями, методикою організації всеукраїнських та регіональних рухів, експедицій, акцій як засобу організації краєзнавчої діяльності й патріотичного виховання учнівської молоді;
- дати знання про порядок підготовки, проведення й узагальнення результатів краєзнавчої експедиції;
- ознайомити із методикою дослідження і опису природних, соціально-економічних та історико-культурних об'єктів рідного краю;
- сформувати практичні навички збору, упорядкування й використання топонімів та мікротопонімів населеного пункту;
- посилити теоретичні і практичні знання студентів з шкільного музейництва;
- сприяти вихованню в майбутніх учителів розуміння ролі і місця краєзнавства в системі шкільної навчальної і виховної роботи, любові до рідного краю, поваги до праці краєзнавців-попередників, усвідомлення своєї патріотичної ролі в продовженні вивчення і популяризації минулого рідного краю;
- навчити моделювати заняття з вивчення рідного краю на уроках, в гуртковій шкільній і позашкільній освіті, вільно добирати і оперувати методами і прийомами навчання, оптимізуючи навчально-виховний процес;
- навчити застосовувати у практичній діяльності сучасні технології навчання у шкільній та позашкільній краєзнавчій роботі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має:

знати:

– основні етапи розвитку шкільного краєзнавства;

- організаційні форми й основні напрями шкільної краєзнавчої роботи;
- основні всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції, які є засобом організації шкільного краєзнавства;
- методи вивчення і особливості опису природних, соціально-економічних та історико-культурних об'єктів рідного краю;
  - джерела й особливості вивчення в школі назв географічних об'єктів;
  - основні принципи і методику створення шкільного музею;
  - законодавство України з питань шкільної музейної і пам'ятко-охоронної діяльності;
  - основні напрями, форми і методи використання пам'яток природи, історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями;
  - знати та володіти навичками забезпечення охорони життя та здоров'я під час навчально-виховного процесу.

вміти:

- характеризувати природні, соціально-економічні та історико-культурні об'єкти рідного краю;
  - аналізувати, генерувати, порівнювати краєзнавчу інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки з курсу краєзнавства;
  - самостійно організовувати навчально-виховний процес із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, вибираючи продуктивні методи, прийоми, форми та засоби навчання;
  - розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал у письмовій і усній формі різного обсягу й складності, дотримуючись правил грамотності і вимог до написання наукових та навчальних текстів для освітнього процесу;
  - здійснювати наукові й науково-педагогічні дослідження в сфері краєзнавства, шкільного краєзнавства;
  - застосовувати міждисциплінарний підхід;
  - організовувати музейну, охоронну, народознавчу, краєзнавчу роботу, спрямовану на збереження і використання природної та історико-культурної спадщини з навчальною, науковою і просвітницькою метою.

Освітній компонент «Краєзнавство» забезпечує формування у здобувачів вищої освіти таких **компетентностей**:

Інтегральна компетентність

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми в галузі освіти, що передбачає проведення досліджень і здійснення інновацій та характеризується комплексністю і невизначеністю умов та вимог

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК5. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (мотивів).

ЗК6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК7. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК9. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я, вести здоровий спосіб життя, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку.

ЗК10. Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

ФК1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

ФК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ФК3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей; добирати та застосовувати ефективні методики й технології навчання, виховання і розвитку учнів.

ФК4. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.

ФК7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу.

ФК8. Здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно-зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі, залучення батьків до освітнього процесу на засадах партнерства.

ФК 11. Здатність розуміти і пояснювати будову, функції, життєдіяльність, розмноження, класифікацію, походження, екологію, поширення, використання, охорону живих організмів і систем усіх рівнів організації.

ФК 15. Здатність здійснювати позакласну та позашкільну роботу з біологічних проблем і досліджень, формування, збереження екологічно здорового середовища і зміцнення здоров'я.

ФК 16. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ФК 17. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ФК 18. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ФК 19. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

ФК 20. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей.

ФК 21. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та регіону.

ФК 22. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.

Програмні результати навчання

РН1. *Відтворює* основні концепції та принципи педагогіки і психології; *враховує* в освітньому процесі закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

РН2. *Демонструє* вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

РН3. *Називає і аналізує* методи цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх потреб; *класифікує* форми, методи і засоби навчання біології, основ здоров'я та географії в закладах загальної середньої освіти.

РН5. *Вибирає* відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; *аналізує* динаміку особистісного розвитку учнів, *визначає* ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

РН8. *Застосовує* сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН9. *Демонструє* володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

РН13. *Демонструє* концептуальні знання з історії, філософії, педагогіки, психології, що сприяють розвитку загальної культури і соціалізації особистості та використовує їх у професійній та соціальній діяльності

РН 14. *Знає і використовує* біологічну термінологію і номенклатуру, *розуміє* основні концепції, теорії, закони в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

РН 20. *Демонструє* володіння основами наукових досліджень та організацією навчально-дослідницької, позакласної та позашкільної діяльності учнів

РН 22. *Пояснює* просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.

РН 23. *Описує* основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їхніх компонентів, класифікує зв'язки й залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.

РН 24. *Пояснює* зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, *формулює* наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

РН 25. *Формує* в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

РН 26. *Застосовує* базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно-географічні та суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії.

РН 27. *Уміє* характеризувати природні регіони, ландшафти й біогеоценози, пояснювати їхні особливості та взаємозв'язки, сформовані географічним положенням й іншими географічними чинниками (зокрема під час навчальних польових практик).

РН 29. *Характеризує і оцінює* природні умови і ресурси, населення та господарство України, її роль і місце в сучасних суспільно-географічних процесах у світі; *знає і розуміє* географічні особливості свого адміністративного регіону.

РН 30. *Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати* теоретичні й методичні засади навчання, біології, здоров'я людини, географії для виконання освітньої програми в базовій середній школі.

РН 31. *Дотримується сам* під час польових навчальних практик *та формує* відповідальне ставлення учнів до природи, повагу до культурних цінностей і традицій місцевого населення під час екскурсій, походів і експедицій з учнівською молоддю.

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. КРАЄЗНАВСТВО ЯК СИНТЕТИЧНА ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ З КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЮ

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Краєзнавство». Об'єкт шкільного краєзнавства

Мета і завдання курсу «Краєзнавство». Предмет шкільного краєзнавства. Основоположні принципи шкільного краєзнавства. Функції шкільного краєзнавства. Джерела краєзнавчих знань. Краєзнавчі об'єкти, на як спрямовується учнівська навчальна і дослідницька діяльність. Теоретичні засади шкільного краєзнавства. Термінологічний інструментарій шкільного краєзнавства та його зв'язки з суміжними науковими дисциплінами. Класифікація краєзнавства. Класифікація краєзнавства за змістом і формою.

Тема 2. Розвиток шкільного краєзнавства в Україні: минуле і сучасність

Коріння і традиції дослідження рідної землі у часи Київської Русі. Вагомий внесок у розвиток краєзнавства Т. Шевченка, Г. Сковороди, І. Франка, М. Драгоманова, П. Куліша, М. Костомарова, О. Левицького, М. Максимовича, В. Пассека, О. Лазаревського, П. Єфименко, М. Аркас, М. Грушевського, Д. Яворницького, П. Чубинського, Д. Багалія та інших. Діяльність товариств вивчення рідного краю у Києва, Львові, Одесі, Волині, Поділлі. Активізація краєзнавчої діяльності у 20-і роки минулого століття, створення аматорських осередків дослідників історичних і природних скарбів рідного краю.

Установчі збори Харківського краєзнавчого осередку 28 січня 1923 року з метою об'єднання всіх українських краєзнавців. Перша всеукраїнська конференція з краєзнавства у Харкові (травень 1925 року). Створення Українського комітету краєзнавства (УКК) на чолі з Матвієм Яворським. Вихід всеукраїнського журналу «Краєзнавство». Переслідування та розпуск краєзнавчих осередків у 30-ті роки. Відродження краєзнавчого руху у післявоєнні роки.

Розквіт краєзнавства у 60-70-х роках. Видання багатотомної «Історії міст і сіл України». Перший Всеукраїнський краєзнавчий з'їзд 27 березня 1990 року у Києві, створення Всеукраїнської Спілки краєзнавців. Мета і завдання Спілки. Краєзнавча діяльність академіка П.Т. Тронька. Краєзнавчий рух у незалежній Україні. Організаційні форми та основні напрями краєзнавчо-туристської діяльності з учнівською молоддю.

МОДУЛЬ 2. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Тема 3. Організація групових та масових форм краєзнавчої роботи

Характеристика системних форм краєзнавчої роботи. Факультативні заняття. Гурток як основна форма позакласної краєзнавчої роботи школярів. Організація роботи гуртка. Краєзнавчі секції, клуби, товариства.

Експерсії і особливості їх підготовки та організації. Дотримання правил техніки безпеки під час експерсій. Краєзнавчі вечори, олімпіади, конференції, свята, виставки. Краєзнавчі тижні. Зустрічі із відомими людьми.

Тема 4. Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції

Туристський похід, екскурсія, експедиція – спільне і відмінне. Методика проведення краєзнавчих екскурсій та походів. Експедиція – одна з важливих форм збору краєзнавчого матеріалу, пізнання рідного краю. Туристський похід, екскурсія, експедиція – спільне і відмінне. Підготовчий період. Польова робота. Розпорядок дня. Ведення індивідуальних польових щоденників. Маршрутний лист. Роль інструктажу. Дотримання правил безпеки. Методи вивчення краєзнавчого об'єкта – спостереження, опитування. порядок збору матеріалів. Камеральна обробка зібраних матеріалів як завершальний етап експедиції. Підготовка звіту у формі доповіді, спогадів, детального опису предметів матеріальної культури, створення їх колекції, облаштування виставки, музейної експозиції. Підготовка і проведення науково-краєзнавчої конференції.

Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції як засіб організації шкільного краєзнавства. Рух учнівської молоді України за збереження традицій. Звичаїв,

обрядів народу «Моя Земля – Земля моїх батьків». Історико-географічна експедиція «Історія міст і сіл України». Всеукраїнська експедиція учнівської і студентської молоді «Моя Батьківщина – Україна», Всеукраїнська туристсько-краєзнавча експедиція з активними способами пересування «Мій рідний край». Мета, завдання, основні напрями. Регіональні експедиції та акції. Педагогічна підтримка участі школярів у всеукраїнських та регіональних експедиціях та акціях.

Тема 5. Методика підготовки учнівських письмових робіт з краєзнавства

Теоретико-методичні аспекти процесу наукового дослідження. Види учнівських письмових робіт з краєзнавства та їх методика оформлення: повідомлення, реферат, стаття, доповідь. Учнівська конкурсна науково-дослідна робота Малої академії наук України: написання та захист. Структура, етапи написання, вимоги до змісту її складових та підготовка до захисту учнівських конкурсних науково-дослідних робіт МАН України. Учнівські конкурсні пошуково-дослідні роботи у системі роботи закладів позашкільної освіти (Центр туризму і краєзнавства учнівської молоді): специфіка та особливості.

МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ КРАЄЗНАВЧИХ ОБ'ЄКТІВ

Тема 6. Методика вивчення природи краю

Природно-територіальний комплекс і його компоненти. Ландшафт і його морфологічні одиниці. Основні типи ландшафтів рідного краю. Основні стани фізико-географічних досліджень. Методи вивчення. Вивчення природних комплексів і ландшафтів в процесі шкільних екскурсій. Охорона природи рідного краю.

Геологічні та геоморфологічні дослідження. Методи геологічних досліджень. Вивчення геологічних процесів в своїй місцевості. Гірські породи і корисні копалини краю. Дослідження відслонень. Вивчення рельєфу рідного краю.

Метеорологічні спостереження. Основні метеорологічні прилади і їх практичне використання. Методи метеорологічних спостережень і обробка їх результатів. Передбачення погоди за місцевими ознаками. Сезонні явища в природі і питання організації фенологічних спостережень. Дослідження погоди і клімату краю.

Гідрологічні спостереження. Методи гідрографічних досліджень. Організація систематичних гідрографічних спостережень за місцевими водними об'єктами в шкільних умовах. Водні ресурси свого краю, їх використання і охорона.

Вивчення ґрунтів своєї місцевості. Геоботанічні та зоогеографічні дослідження. Вивчення ПТК краю.

Організація комплексної екологічної стежки.

Тема 7. Вивчення населення краю. Топонімічні дослідження

Напрями соціально-економічного вивчення краю. Основні джерела і методи вивчення. Населення краю. Чисельність, природний рух населення, соціально-демографічна структура населення. Розміщення населення по території краю. Розподіл населення по галузям виробництва. Трудові ресурси краю і їх

використання. Рівень урбанізації, Типи міських поселень. Характер сільського розселення і типи сільських поселень, їх благоустрій.

Методи топонімічних досліджень і напрями збору топонімічного матеріалу. Специфіка опитування учнями місцевих жителів щодо вивчення походження назв топонімів і мікротопонімів рідного краю. Укладання мікротопонімічної карти населеного пункту та пояснювальної записки до неї: специфіка та особливості. Вимоги до підготовки топонімічного словника. Топонімічні і мікротопонімічні словники – основа конкурсних робіт історико-географічної експедиції «Історія міст і сіл України» та «Мікротопоніми України».

Тема 8. Методика дослідження соціально-економічного життя краю

Господарство краю (області). Галузі спеціалізації, структурні зрушення в економіці краю. Важка промисловість, склад і розміщення виробництв. Найважливіші промислові підприємства, їх характеристика. Склад агропромислового комплексу. Сільське господарство краю, його розвиток і спеціалізація.

Транспорт краю, напрями вантажопотоків і пасажиропотоків. Соціально-культурне будівництво. Житлове будівництво і благоустрій населених пунктів. Виробництво товарів народного споживання і розвиток сфери послуг. Основні проблеми соціально-економічного розвитку краю і шляхи їх вирішення. Перспективи розвитку краю.

Тема 9. Вивчення культурно-історичної спадщини краю

Історичне краєзнавство, його значення і завдання. Пам'ятники історії та культури, їх наукове, історичне і художнє значення. Види пам'ятників: археологічні, історичні, документальні та інші. Пошукова робота школярів. Зберігання історичних пам'яток. Вивчення пам'ятних місць бойової і трудової слави народу.

Вивчення пам'ятних місць, які пов'язані з життям і діяльністю видатних людей краю. Методика запису історико-краєзнавчих подій. Вивчення історичних джерел: робота у музейному фонді, архіві, бібліотеці. Знімання копій з документів, їх зберігання і користування ними.

Напрями вивчення мистецтва і культури рідного краю. Предмет мистецтвознавчого краєзнавства. Об'єкти культури і мистецтвознавчого краєзнавства. Народне декоративно-прикладне мистецтво, місцева усна народна творчість (фольклор), місцева художня література, зображувальне мистецтво, музична і танцювальна культура, архітектура, пам'ятні місця. Етнографічне краєзнавство, його значення і завдання. Вивчення культури і побуту населення краю.

Вивчення народних традицій промислів та ремесел, поселень, житла, народного одягу (XIX-XX ст.). Народна їжа. Землеробська техніка. Міфологія, свята і обряди. Методи збирання етнографічних матеріалів (особисті спостереження. Опитування населення, фіксація етнографічних матеріалів, збирання етнографічних матеріалів).

Тема 10. Шкільний музей в структурі шкільного краєзнавства

Класифікація музеїв за типами й профілями. Основні принципи і методика створення шкільного музею. Склад фондів шкільного музею. Правила поповнення фондів шкільного музею. Музейна бібліотека. Систематизація та інтерпретація

музейних предметів. Облік музейних фондів та наукова документація. Наукова інвентаризація та каталогізація музейних предметів шкільного музею. Організація ведення шкільної музейної експозиції, її етапи та підетапи. Організація виставок шкільного музею: специфіка та особливості. Планування роботи шкільного музею. Екскурсія – форма культурно-освітньої діяльності шкільного музею. Урок-екскурсія в музеї: специфіка підготовки та особливості проведення. Позакласна робота в шкільному музеї (краєзнавча конференція, тематичний вечір, музейне свято, лекторій). Шкільний музей – штаб з організації участі школярів у всеукраїнських експедицій та роботи літніх науково-пошукових експедицій. Патріотично-виховна і суспільно-корисна праця учнівського краєзнавчого активу шкільного музею.

Тема 11. Краєзнавча робота у позашкільних закладах освіти

Форми організації краєзнавчої роботи у позашкільних закладах. Форми краєзнавчої роботи різного спрямування. Робота ман в межах позашкільних закладів освіти. Впровадження дня туризму в загальноосвітніх, позашкільних і професійно-технічних навчальних закладах.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Індивідуальна робота	Самостійна робота		Лекції	Практичні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1. КРАЄЗНАВСТВО ЯК СИНТЕТИЧНА ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ З КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЮ										
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Краєзнавство». Об'єкт шкільного краєзнавства	9	2	2		5	9	1			8
Тема 2. Розвиток шкільного краєзнавства в Україні: минуле і сучасність	9	2	2		5	8				8
Всього за модулем 1	18	4	4		10	17	1			16
МОДУЛЬ 2. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ										
Тема 3. Організація групових та масових форм краєзнавчої роботи	8	2	2		4	10	1	1		8

Тема 4. Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції.	10	2	2		6	9	1			8
Тема 5. Методика підготовки учнівських письмових робіт з краєзнавства	8	2	2		4	9		1		8
Всього за модулем 2	26	6	6		14	28	2	2		24
МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ КРАЄЗНАВЧИХ ОБ'ЄКТІВ										
Тема 6. Методика вивчення природи краю	20	6	6		8	19		2		16
Тема 7. Топоніміка в школі. Основні джерела й особливості вивчення в школі назв географічних об'єктів	8	2	2		4	8				8
Тема 8. Методика дослідження соціально-економічного життя краю	11	2	4		5	10	1			9
Тема 9. Вивчення культурно-історичної спадщини краю	9	2	2		5	10	1			9
Тема 10. Шкільний музей в структурі шкільного краєзнавства	9	2	2		5	9				9
Тема 11. Краєзнавча робота у позашкільних закладах освіти	9	2	2		5	9				9
Всього за модулем 3	66	16	18		32	65	3	2		60
Разом:	120	26	28	10	56		6	4	10	100

6. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Предмет і завдання курсу «Краєзнавство». Об'єкт шкільного краєзнавства	2
2.	Розвиток шкільного краєзнавства в Україні: минуле і сучасність	2
3.	Система форм краєзнавчої роботи	2
4.	Краєзнавчі екскурсії	2
5.	Краєзнавчі експедиції. Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції як засіб організації шкільного краєзнавства	2
6.	Індивідуальна краєзнавча робота	2
7.	Краєзнавчі гуртки	
8.	Екологічна стежка. Геологічні, геоморфологічні, метеорологічні та гідрологічні дослідження	2
9.	Краєзнавчі походи. Дослідження ґрунтів, геоботанічні та зоогеографічні дослідження. ПТК	2
10.	Методика дослідження населення краю. Топоніміка	2
11.	Методика дослідження соціально-економічного життя краю.	2
12.	Вивчення культурно-історичної спадщини краю. Опис вулиці	2
13.	Шкільний музей в структурі шкільного краєзнавства	2
14.	Краєзнавча робота у позашкільних закладах освіти	2
	Разом	28

Теми практичних занять для студентів заочної форми навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Організація краєзнавчих експедицій	1
2.	Методика підготовки учнівських письмових робіт з краєзнавства	1
3.	Організація групових та масових форм краєзнавчої роботи	1
4.	Методика вивчення природи краю	1
	Разом	4

*Критерії оцінювання практичних робіт («відмінно», «добре»,
«задовільно», «незадовільно»)*

Оцінка «**п'ять**» ставиться, якщо студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у письмовій роботі не повинно бути помилок. Знає краєзнавчу термінологію, володіє понятійним апаратом з основ шкільного краєзнавства, Повною мірою володіє критичним мисленням, аналізом (вміє розбивати краєзнавчу інформацію на компоненти, розуміючи їх взаємозв'язки та організаційну структуру. Вміє організовувати комплексний пошук, може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Може використати інноваційні технології. Має синтетичне мислення. Бере активну участь у групових формах роботи; проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміє долати труднощі, вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції тощо.

Оцінка «**чотири**» ставиться, якщо студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, здатен (на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, у письмовій роботі є незначні помилки. Знає термінологію, володіє понятійним апаратом з основ шкільного краєзнавства, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати краєзнавчий матеріал. Достатньо володіє критичним мисленням, аналізом і синтезом. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію краєзнавчих джерел; може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Бере участь у групових формах роботи; застосовує оптимальну стратегію діяльності; проводить самооцінку пізнавальної діяльності.

Оцінка «**три**» ставиться, якщо у студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50 %), елементарні уміння і навички; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена, у письмовій роботі є суттєві помилки. Посередньо знає термінологію і володіє понятійним апаратом з основ шкільної краєзнавчої роботи, не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати краєзнавчий матеріал. Посередньо володіє критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. Бере пасивну участь у групових формах роботи.

Оцінка «**два**» ставиться, якщо у студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу з основ краєзнавства (до 25 %), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; відповідь не змістовна і не доречна, у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Практично не

знає термінологію з основ шкільної краєзнавчої роботи (до 25%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати краєзнавчий матеріал. Не володіє критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен (на) оцінювати явища, процеси і тенденції в Україні. Не вміє організовувати пошук джерел, не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. У групових формах роботи тільки присутній (я) без особистої відповідальності, стратегії.

7. Самостійна робота та критерії оцінювання навчальних досягнень

№ п/п	Назва теми	Зміст самостійної роботи	Інформаційні джерела	Кількість годин
1.	Предмет і завдання курсу «Краєзнавство». Об'єкт шкільного краєзнавства	Опрацювати статтю	Бугрій В.С. Проблема визначення вихідних понять теорії шкільного краєзнавства. <i>Філософія науки: традиції та інновації</i> . 2014. № 2. С. 106–113. URL : https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/502/1/Problema%20vyznachennia%20vykhkhidnykh%20poniat.pdf .	5/8
2.	Розвиток шкільного краєзнавства в Україні: минуле і сучасність	Підготувати доповіді: 1. Родовід українського краєзнавства, його давні традиції. Фундатори національного краєзнавства 2. Розвиток краєзнавства в ХХ ст.	Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство. Розділ 1. Історія становлення й розвитку краєзнавства в Україні https://tourlib.net/books_ukr/petranivsky1.htm	5/8
3.	Організація групових та масових форм краєзнавчої роботи	Проаналізувати форми і методи краєзнавчої роботи у сучасній українській школі	Бугрій В.С. Форми і методи краєзнавчої роботи у сучасній українській школі. <i>Педагогічні науки</i> : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка ; [редкол.: А.А.Сбруєва та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2009. С. 105–112. URL: : https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7998/1/Buhrii_Formy.pdf .	4/8
4.	Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції	Проаналізувати Інструкцію з охорони праці під час екскурсії з учнями	Інструкція з охорони праці під час екскурсії з учнями https://osvita-docs.com/node/164	6/8

	Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції як засіб організації шкільного краєзнавства	Проаналізувати Положення про Всеукраїнську краєзнавчу експедицію учнівської молоді „Моя Батьківщина – Україна”	Про затвердження Положення про Всеукраїнську краєзнавчу експедицію учнівської молоді „Моя Батьківщина – Україна” : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 4 лют. 2013 р. № 81. Офіц. вісн. України. 2013. № 20. Ст. 684. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0287-13#Text .	4/8
5.	Методика підготовки учнівських письмових робіт з краєзнавства	Аналіз учнівських робіт краєзнавчого змісту		4/8
6.	Методика вивчення природи краю	Екологічна стежка	Екологічна стежка, як засіб формування екологічної компетенції учнів https://vseosvita.ua/library/ekologichna-stezka-ak-zasib-formuvanna-ekologichnoi-kompetencii-ucniv-120799.html	4/8
7.	Топоніміка в школі. Основні джерела й особливості вивчення в школі назв географічних об'єктів	Проаналізувати топоніми свого населеного пункту. Вказати їх походження і тип (не менше 5-и назв)	Лабінська Г. Топоніміка України. Навчально-методичний посібник. Львів, 2020. – 60 с. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Toponimika.pdf	4/8
8.	Методика дослідження соціально-економічного життя краю	Методика і практика дослідження матеріальної культури населення	Глушко М. С. Методика польового етнографічного дослідження: Навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 288 с. С. 152-159	5/9
9.	Вивчення культурно-історичної спадщини краю	Дослідження культурно-історичних об'єктів вул. Словацького м. Кременця	Чернихівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності. – Кременець: Папірус, 1999. – 320с., 32 с. іл. – С.236.	5/9
10.	Шкільний музей в структурі шкільного краєзнавства	Закон України «Про музеї і музейну справу в Україні» про види музеїв та основні напрями музейної діяльності.	Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text	5/9
11.	Тема 11. Краєзнавча робота у позашкільних закладах освіти	Проаналізувати нормативні документи про організацію краєзнавчої роботи в позашкільних закладах освіти	1.Про затвердження Положення про Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців : наказ М ва освіти і науки України від 5 черв. 2013 р. № 684. Офіц. вісн. України. 2013. № 50. Ст. 1808. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show	

			/z1046-13#Text. 2. Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс на кращу Туристсько-краєзнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування „Мій рідний край” : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 4 лют. 2013 р. № 80. Офіц. вісн. України. 2013. № 20. Ст. 683. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0286-13#Text . 3. Про затвердження Положення про Всеукраїнську координаційно-методичну раду з питань розвитку дитячо-юнацького туризму, краєзнавства й екскурсій : наказ М-ва освіти і науки України від 11 трав. 2004 р. № 379. Офіц. вісн. України. 2004. № 21. Ст. 1480. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-04#Text .	
	Разом			56/100

Самостійна робота включає:

- Опрацювання наукових статей, підготовку доповідей на задану тематику, складання картосхеми краєзнавчих об'єктів здійснюється студентами згідно завдань для самостійної роботи із використанням рекомендованих джерел інформації.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

Поточне оцінювання *самостійної роботи студентів* за кожною темою навчальної дисципліни здійснюється в 1 бал і враховується у структурі оцінки практичного заняття.

8. Індивідуальні навчально-дослідні завдання та критерії оцінювання

ІНДЗ виконується у вигляді портфоліо – зібрання дослідницьких робіт, друковані матеріали, презентації, відеоматеріали тощо.

Тема ІНДЗ:

Підготовка і оформлення студентом (-кою) реєстру природних, історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Виявлення пам'яток народної культури села (району, міста).

Критерії оцінювання індивідуальних робіт № 1 і № 2:

Оцінка «**відмінно**» (**8-10 балів**) ставиться, якщо студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання щодо оформлення і вивчення реєстру природних, історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка і розгорнутого паспорту однієї із

пам'яток рідного села/містечка/міста, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти. Відповідь на окреслені індивідуальні завдання чіткі і завершені, у письмових роботах не повинно бути помилок. Знає краєзнавчу термінологію, володіє понятійним апаратом. Повною мірою володіє критичним мисленням, аналізом (вміє розбивати краєзнавчу інформацію на компоненти, розуміючи їх взаємозв'язки та організаційну структуру). Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати природні та суспільні явища, процеси і тенденції з вивчення рідного краю, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості. Вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію краєзнавчих джерел; може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Має синтетичне мислення. Проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміє долати труднощі, вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час виконання індивідуальних робіт компетенції тощо.

Оцінка **«добре» (5-7 балів)** ставиться, якщо студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу щодо оформлення реєстру природних історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка і розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста, усвідомлені уміння і навички, здатен (на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, у письмових роботах є незначні помилки. Знає краєзнавчу термінологію, володіє понятійним апаратом, володіє просторовою компетенцією, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати краєзнавчий матеріал. Достатньо володіє критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати природні, суспільні явища, процеси. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію краєзнавчих джерел; може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Має певний рівень синтетичного мислення. Застосовує оптимальну стратегію діяльності.

Оцінка **«задовільно» (3-4 бали)** ставиться, якщо у студента (ки) є суттєві помилки в оформленні індивідуальних робіт щодо оформлення реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка і розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста (більше 50 %), елементарні уміння і навички щодо виконання такого виду робіт; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; у письмових роботах є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної думки, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати в індивідуальних роботах. По-середньо знає краєзнавчу термінологію і володіє понятійним апаратом, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати

краєзнавчий матеріал. По-середньо володіє критичним мисленням, аналізом і синтезом.

Оцінка «незадовільно» (2–2 бали) ставиться, якщо у студента (ки) в оформленні індивідуальних робіт щодо оформлення реєстру природних, історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка і розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста виявлені елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; дані індивідуальних робіт не змістовні і не доречні, є суттєві помилки (більше 75%). Практично не знає краєзнавчу термінологію (до 25%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати краєзнавчий матеріал. Не володіє критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не вміє організовувати пошук джерел, не може їх критично проаналізувати.

9. Методи навчання

Основні форми освітнього процесу під час вивчення дисципліни «Краєзнавство»:

- навчальні заняття (лекції, практичні заняття, консультації);
- самостійна робота;
- робота в наукових бібліотеках та мережі Інтернет;
- контрольні заходи (поточне оцінювання, підсумкове оцінювання).

Використовуються методи студентоцентрованого та проблемно-орієнтованого навчання з використанням загально- та спеціально-наукових методів викладання (лекція, розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж, ілюстрування), методів навчання (самонавчання, практичні роботи, навчальні дослідження), методів активного навчання (дискусія, проблемна лекція), методів нелекційного формату (формування портфоліо).

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти під час вивчення освітнього компоненту «Краєзнавство» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу студентів з літературою (підручником, довідковою, науково-популярною, періодичною науковою і навчальною літературою) та комп'ютерними програмами і глобальною мережею Інтернет; написання есе, виконання тестових завдань та ін.

Метод викладання навчального матеріалу залежить змісту теми, інтересів і потреб студентів, наявних умов і часу, відведеного для вивчення теми.

Під час лекцій використовуються такі методи: пояснювально-ілюстративний, (розповідь, лекція, пояснення, робота з роздатковим матеріалом, підручником, демонстрація та ін.), проблемний метод подачі навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний методи. Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

Використовуються сучасні інтерактивні форми навчання відповідно до теми заняття: мозковий штурм, робота в групах. В період дистанційного навчання через

вимушені обставини переважно використовуються електронні засоби ZOOM і MOODLE.

10 . Методи контролю

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу передбачається проведення таких видів контролю:

- поточний контроль проводиться за допомогою усного та письмового опитування, тестування, аналізу якості виконання практичних завдань та самостійної роботи під час вивчення змістовних модулів;
- індивідуальне навчально-дослідне завдання виконується у вигляді оформлення портфоліо;
- підсумковий контроль: залік.

Для діагностики якості навчання впроваджена кредитно-модульна система зі 100-бальною шкалою оцінювання.

Поточний контроль включає кілька видів контролю:

1. *Індивідуальний контроль (ІК)* передбачає перевірку й оцінювання навчальних досягнень особисто кожного студента шляхом використання індивідуальних запитань або завдань. Такий контроль на практичних роботах ґрунтується в основному на методах опитування за допомогою бесіди, розповіді бакалаврів, тлумачення певних теорій, ідей, поглядів тощо з метою визначення рівня знань, умінь і навичок кожного студента, а також – основних недоліків у роботі і шляхів їх усунення.

•2. *Фронтальний контроль (ФК)* проводиться спільно для цілої групи (або великих груп) студентів з використанням для всіх однакових запитань чи завдань. Він оснований на усних запитаннях, на які студенти дають короткотривалі відповіді з місця, а також цей контроль передбачає письмові тестові завдання. Його використання дає змогу за відносно короткий термін часу з'ясувати рівень опанування студентами програмним матеріалом.

•3. *Груповий контроль (ГК)* використовується при перевірці завдань, виконаних студентами у ході роботи у невеликих групах. Використовується при проведенні семінарських занять, зокрема, з використанням інтерактивних методів навчання. Передбачає виступи студентів з повідомленнями, відповіді на запитання однокласників тощо. Сприяє залученню студентів до діалогу і обміну думками, до співпраці у колективі. У ході проведення практичних робіт з дисципліни переважає комбінована перевірка компетентностей студентів, де поєднуються зазначені вище форми контролю.

11. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Модуль 1											Модуль 2 (ІНДЗ)	Підсумковий тест	Сума
Поточне тестування та самостійна робота 70 балів													
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3								
10		15			45						10	20	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11			
5	5	5	5	5	15	5	10	5	5	5			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
68–74	D	задовільно	
60–67	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення навчальної дисципліни «Краєзнавство» містить такі складові:

- опорний конспект лекцій на паперовому носії;
- опорний конспект лекцій на електронному носії;
- інструктивні матеріали для проведення практичних робіт;
- друкований матеріал;
- відеоматеріал.

13. Рекомендована література

Базова

1. Основи краєзнавства: підручник для студентів закладів вищої освіти. Вид. 2-ге, доп. / За ред. О.П. Реєнта. Авт. кол.: Л.В. Баженов, Г.В. Бондаренко, В.Є. Голубко, О.П. Гончаров, О.Б. Коваленко, С.М. Куделко, М.Р. Литвин, Р.В. Маньковська, В. М. Мельниченко, О.Г. Павлова, С.Д. Панишко, С.І. Попович, В.С. Прокопчук, О.П. Реєнт (керівник), А.В. Середяк, О.А. Удод. НАН України. Національна спілка краєзнавців України. Київ, 2021. 376 с.
2. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник / наук. ред. П.Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Київ; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%9F%D1>
3. Реєнта О.П. Основи краєзнавства : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / кол. авт.; за заг. ред. чл.-кор. НАНУ О. П. Реєнта. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 276 с. URL : <https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2017/>

Допоміжна

1. Бугрій В.С. Розвиток системи шкільного краєзнавства в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01; наук. консультант Євтух М.Б. ; Сум. держ. пед. ун т ім. А.С. Макаренка. Луганськ, 2013. 40 с. Бібліогр.: с. 33–37.
2. Гайда Л. Краєзнавча експедиція як форма діяльності шкільного музею. *Краєзнавство. Науковий журнал*. 2010. № 1–2. С. 178–185.
3. Демідієнко О.Я., Іонова О.М., Кузнєцова В.І. Основи краєзнавства. Київ, 2001. 92 с.
4. Дем'янчук Г.С., Дем'янчук Б.Г., Дем'янчук А.Г. Українське краєзнавство: сторінки історії. Київ.: Вид. центр «Просвіта», 2006. 296 с.
5. Збірник програм для гуртків, творчих об'єднань туристсько-краєзнавчого та еколого-натуралістичного напрямів : (для позашк. та загальноосвіт. навч. закл.) / Хмельниц. обл. ін т післядиплом. пед. освіти, Хмельниц. обл. центр туризму і краєзнавства учнів. молоді, Хмельниц. обл. еколого-натураліст. центр учнів. молоді ; [уклад.: В. Ю. Іова та ін.]. Вид. 2 ге, допов. і переробл. Кам'янець-Подільський : [Б. в.], 2008. 233 с.
6. Кисельова, В. Формування краєзнавчих баз даних як перспективний напрям розвитку інформаційного забезпечення краєзнавства. *Наук. пр. Нац. Б-ки України ім. В.І. Вернадського / НАН України, Нац. б ка України ім. В.І. Вернадського*, Київ : 2007. Вип. 19. С. 94–99.
7. Мартинюк, М. Форми та методи впровадження національного краєзнавства в школі. *Зб. наук. пр. / Уман. держ. пед. ун т ім. Павла Тичини*. Умань : 2007. Ч. 2. С. 143–147
8. Позашкільний туризм і краєзнавство в Україні: історія та сьогодення / [авт. кол.: М. Гоменюк, Н. Гончар та ін. ; авт.-упоряд.: Наталя Савченко, Михайло Косило, Олександр Наровлянський] ; Укр. держ. центр туризму і краєзнавства учнів. молоді. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2010. 407 с.
9. Програми з позашкільної освіти: туристсько-краєзнавчий напрям. Вип. 1 / Д. О. Бондарчук [та ін.] ; ред. Н. В. Савченко ; наук. кер. О.В. Биковська ; упоряд.: О.Д. Наровлянський, Д.Г. Омельченко ; М-во освіти і науки України, Укр. держ.

- центр туризму і краєзнавства учнів. молоді. Київ : [Б. в.], 2015. – 134 с.
10. Обозний В. В. Краєзнавство: Навч. посібник-практикум. Київ: ТОВ "Міжнар. фін. агенція", 1997. 265с.
  11. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка вчителя: теоретичні і організаційно-практичні аспекти / За ред. проф. Л. П. Вовк.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. 254 с.
  12. Обозний В. В. Туристсько-краєзнавча практика у педагогічному вузі: навч. посібник-практикум. Київ :ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1998. 237 с.
  13. Омельченко Ю.А. Шкільні музеї. – К., 1981. – 121 с.
  14. Положення про Малу академію наук учнівської молоді. Затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 09.02.06 р., №90. *Інформ. збірник Міністерства освіти і науки України*. 2006. Берез. (№20). С. 51–61.
  15. Положення про музей при закладі освіти системи міністерства освіти України. *Туризм і краєзнавство. Інформаційно-методичний вісник*. № 9. Спецвипуск «Шкільне краєзнавство». Київ, 1998. С. 17–23.
  16. Прокопчук В.С. Учнівська науково-дослідницька робота: написання і захист: метод. рек. / ХОППО; ХОЦТК [та ін.]. Хмельницький : Мельник А.А., 2006. 48 с.
  17. Тронько П. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу. *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 5–10.
  18. Тронько П. Краєзнавство на межі тисячоліть. *Краєзнавство. Науковий журнал*. 2000. № 1–2. С. 8–19.
  19. Чернихівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності. Кременець: Папірус, 1999. 320 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Бугрій В.С. Теоретико-методологічні засади шкільного краєзнавства в незалежній Україні. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгвіст. ун т. Київ, 2011. Вип. 44. С. 126–129. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Trpkov_2011_44_39.pdf.
2. Бугрій В.С. Проблема визначення вихідних понять теорії шкільного краєзнавства. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2014. № 2. С. 106–113. URL : <https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/502/1/Problema%20vyznachennia%20vykhkhidnykh%20poniat.pdf>.
3. Бугрій В.С. Форми і методи краєзнавчої роботи у сучасній українській школі. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Сум. держ. пед. ун т ім. А.С. Макаренка ; [редкол.: А.А. Сбруєва та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2009. С. 105–112. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7998/1/Buhrii_Formy.pdf.
4. Глушко М.С. Методика польового етнографічного дослідження: Навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 288 с. С. 152–159.
5. Дубенчук, Л.Г. Краєзнавство як дійовий засіб патріотичного виховання молоді: завдання і зміст краєзнавчої роботи в бібліотеках. *Краєзнавча робота бібліотек* : матеріали заоч. семінару / Обл. універс. наук. б ка ім. Олесья Гончара [та ін.] ; уклад. Т. Л. Сватула. Херсон, 2003. URL: https://lib.kherson.ua/kr_rob-2.htm

6. Екологічна стежка, як засіб формування екологічної компетенції учнів <https://vseosvita.ua/library/ekologicna-stezka-ak-zasib-formuvanna-ekologicnoi-kompetencii-ucniv-120799.html>
7. Інструкція з охорони праці під час екскурсії з учнями <https://osvita-docs.com/node/164>
8. Ісаєнко, О. Пошукові можливості Краєзнавчого електронного мультиресурсу „Історія міст і сіл України”. *Вісн. Кн. палати*. 2016. № 3. С. 23–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2016_3_9.
9. Качур М.М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Качур Мирослава Михайлівна ; Ін т проблем виховання АПН України. Київ, 2010. 20 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10kmmzhk.zip.
10. Лабінська Г. Топоніміка України. Навчально-методичний посібник. Львів, 2020. 60 с. <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Toponimika.pdf>
11. Левченко М.І. Краєзнавство як дійовий засіб патріотичного виховання молоді: завдання роботи бібліотеки. *Шкіл. б-ка плюс*. 2018. Квіт. (№ 7/8). С. 2–5. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/10/The_role_of_the_school_library_in_national-patriotic_education_2017.pdf.
12. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство. Розділ 1. Історія становлення й розвитку краєзнавства в Україні https://tourlib.net/books_ukr/petranivsky1.htm
13. Про затвердження нормативно-правових актів, які регламентують порядок організації туристсько-краєзнавчої роботи : наказ М - ва освіти і науки України від 2 жовт. 2014 р. № 1124. *Офіц. вісн. України*. 2014. № 89. Ст. 2563. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1340-14#Text>.
14. Про затвердження Положення про Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців : наказ М ва освіти і науки України від 5 черв. 2013 р. № 684. *Офіц. вісн. України*. 2013. № 50. Ст. 1808. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1046-13#Text>.
15. Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс на кращу Туристсько-краєзнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування „Мій рідний край” : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 4 лют. 2013 р. № 80. *Офіц. вісн. України*. 2013. № 20. Ст. 683. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0286-13#Text>.
16. Про затвердження Положення про Всеукраїнську координаційно-методичну раду з питань розвитку дитячо-юнацького туризму, краєзнавства й екскурсій : наказ М-ва освіти і науки України від 11 трав. 2004 р. № 379. *Офіц. вісн. України*. 2004. № 21. Ст. 1480. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-04#Text>.
17. Про затвердження Положення про Всеукраїнську краєзнавчу експедицію учнівської молоді „Моя Батьківщина – Україна” : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 4 лют. 2013 р. № 81. *Офіц. вісн. України*. 2013. № 20. Ст. 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0287-13#Text>.
18. Про затвердження Положення про Всеукраїнську краєзнавчу експедицію учнівської молоді „Моя Батьківщина – Україна” : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 4 лют. 2013 р. № 81. *Офіц. вісн. України*. 2013. № 20. Ст.

684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0287-13#Text>.

19. Про затвердження Положення про центр, будинок, клуб, бюро туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, станцію юних туристів : наказ М ва освіти і науки України від 19 груд. 2002 р. № 730. *Офіц. вісн. України*. 2003. № 2. Ст. 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-03#Text>.

20. Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text>

21. Харів Н.В. Сухомлинський про красу рідного краю як джерело патріотичної свідомості. *Наук. вісн. Чернівець. ун-ту : зб. наук. пр.* / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 345: Педагогіка та психологія. С. 183–188. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/v-suhomlinskiy-pro-krasu-ridnogo-krayu-yak-dzherelo-patriotichnoyi-svidomosti/viewer>.